

Nổi treo ngoe hàng giả, hàng nhái và cách hóa giải

07:00 15/06/2025

A.I

(KTSG) - “Ngăn chặn hàng giả, hàng nhái cần kiểm soát từ nguồn cung. Ngăn chặn tận gốc hành vi sản xuất, buôn bán hàng giả, hàng nhái cần chú trọng bằng giáo dục và tuân thủ đạo đức nghề nghiệp”, TS. Huỳnh Thanh Điền, trường Đại học Nguyễn Tất Thành, trao đổi với Kinh tế Sài Gòn.

- Gọi số 0989.401.155 để phản ánh hàng gian, hàng giả ở TPHCM
- TPHCM: Xử lý 38 vụ buôn bán hàng giả tại Saigon Square, thu giữ hơn 1.200 sản phẩm

Vì sao hàng giả, hàng nhái tồn tại dai dẳng?

KTSG: Từ khi bắt đầu đợt cao điểm truy quét hàng giả, hàng nhái vào cuối tháng 5-2025, đến thời điểm này, việc buôn bán ở các chợ, trung tâm thương mại lớn tại Hà Nội và TPHCM như chợ Ninh Hiệp, Saigon Square... vẫn chưa trở lại bình thường. Nhưng có lẽ, đây không phải là hiện tượng bất thường. Rồi việc buôn bán sẽ sớm quay trở lại và các vi phạm sẽ vẫn tiếp diễn, như từng thấy trong quá khứ. Ông bình luận như thế nào về điều này?

- TS. Huỳnh Thanh Điền: Phải thẳng thắn rằng, hàng giả, hàng nhái là một vấn nạn rất lớn với nền kinh tế. Những doanh nghiệp làm ăn chân chính, để đưa một sản phẩm ra thị trường, cần phải đầu tư dài hơi, bài bản, từ khâu ý tưởng, thiết kế, sản xuất, đóng gói và làm thương hiệu. Vậy nhưng, khi hàng giả, hàng nhái tràn lan trên thị trường, hàng thật lại rất khó cạnh tranh, đặc biệt về vấn đề giá thành. Người làm hàng giả, hàng nhái cắt rất nhiều khâu chi phí nên đưa ra mức giá thấp hơn nhiều, chỉ bằng một phần ba hay một phần năm hàng thật, thậm chí còn thấp hơn nữa. Điều này làm giảm thiểu động lực kinh doanh của những người làm ăn chân chính, khiến họ không muốn gia nhập thị trường, đồng thời, làm những người đang kinh doanh gặp nhiều khó khăn hơn để tồn tại.

KTSG: Theo ông, cần nhìn nhận căn nguyên của vấn đề nan giải nói trên như thế nào?

- Đầu tiên và quan trọng nhất là vấn đề kỷ cương tuân thủ của các đối tượng tham gia thị trường. Hàng giả, hàng nhái phổ biến tới mức có những khu chợ, trung tâm thương mại nổi tiếng với các sản phẩm này thì không thể nói địa phương hay phía quản lý thị trường không biết. Thế nhưng, chúng vẫn tồn tại từ năm này qua năm khác, mỗi năm sẽ có một vài đợt thanh tra, kiểm tra, phát hiện một số sai phạm để xử lý rồi đầu lại vào đấy.

Người bán hàng biết rõ họ bán hàng giả, hàng nhái nhưng vẫn kinh doanh một cách chuyên nghiệp, biết luật không phải để không vi phạm mà để lách luật. Chúng ta đang thấy, nhiều sạp hàng ở các chợ, trung tâm thương mại hay các cửa hàng đóng cửa trong các đợt truy quét hàng giả, hàng nhái để tránh bị kiểm tra.

TS. Huỳnh Thanh Điền

Và, người mua hàng biết đó là hàng giả, hàng nhái nhưng vẫn vô tư tiêu dùng. Thế chân kiềng vô tình được thiết lập, làm cho việc dẹp tận gốc hàng giả, hàng nhái càng thêm thách thức. Nhiều nguyên nhân phụ khác vừa củng cố thế chân kiềng nêu trên, vừa phần nào khuyến khích hàng giả, hàng nhái nở rộ.

Về đặc điểm của nền kinh tế, chỉ có ở Việt Nam, khu vực kinh tế phi chính thức mới chiếm tỷ trọng lớn như vậy. Việc đăng ký kinh doanh, kê khai chứng từ, hóa đơn... trong khu vực này tương đối dễ dàng, còn việc kiểm tra, kiểm soát, áp dụng các khuôn khổ pháp luật lại không chặt chẽ, vì thế, thường hay liên quan tới các hoạt động sản xuất, buôn bán, tiêu thụ hàng giả, hàng nhái.

Về đặc điểm của thị trường, Việt Nam là đất nước đang phát triển, thu nhập của người dân chưa cao. Thêm vào đó, dù tốc độ tăng trưởng và mức độ hội nhập của nền kinh tế cao

nhưng nền sản xuất nội địa lại không phát triển ở mức tương ứng. Hàng giả, hàng nhái có mẫu mã đẹp, chất lượng ở mức trung bình, lấy theo tên các thương hiệu nổi tiếng nhưng giá thành lại rẻ, thỏa mãn nhu cầu của người dân.

Về đặc điểm của người tiêu dùng, đa phần hiện vẫn chuộng giá trị sử dụng chứ chưa quan tâm tới những ý nghĩa khác của hành vi tiêu dùng như khuyến khích, ủng hộ doanh nghiệp làm ăn chân chính, có trách nhiệm xã hội hay tiêu dùng để góp phần bảo vệ môi trường, bảo vệ quyền sở hữu trí tuệ, tiến tới phát triển bền vững...

Cuối cùng, việc xử lý vi phạm hàng giả, hàng nhái, trừ các trường hợp hàng giả, hàng nhái liên quan tới lĩnh vực thực phẩm, dược phẩm..., chủ yếu là xử phạt hành chính, với mức phạt tối đa 200 triệu đồng, thấp hơn nhiều so với lợi nhuận thu được từ hành vi buôn bán hàng giả, hàng nhái nên chưa đủ sức răn đe.

Cần giám sát từ nguồn cung

KTSG: Khi người tiêu dùng vẫn vô tư sử dụng các loại hàng giả, hàng nhái, hàng không nguồn gốc xuất xứ, sẽ khó ngăn chặn vấn nạn này. Trong khi đó, nếu loại hàng hóa này cứ tồn tại và lưu hành, doanh nghiệp sẽ khó tham gia thị trường, tạo dựng thương hiệu. Liệu chúng ta có thể tháo gỡ được vòng luẩn quẩn này hay không, thưa ông?

- Với đặc điểm của việc sản xuất, buôn bán và tiêu dùng hàng giả, hàng nhái như phân tích ở trên, thứ nhất, chúng ta phải thay đổi cách tiếp cận và phương pháp ngăn chặn hàng giả, hàng nhái. Thay vì kiểm tra, xử lý từ nơi tiêu thụ, chúng ta phải chặn từ gốc, cắt đứt nguồn cung hàng giả, hàng nhái. Nguồn cung hàng giả, hàng nhái quy mô lớn và đa dạng như vậy có thể là dấu hiệu của vi phạm có đường dây, tổ chức, vì thế, muốn ngăn chặn hàng giả, hàng nhái, cần điều tra, phát hiện và triệt tiêu các đường dây, tổ chức đó. Tất nhiên, trong quá trình xử lý này, chúng ta vẫn sẽ phải đảm bảo tuân thủ các cam kết về chính sách biên mậu với các quốc gia láng giềng.

Ngoài ra, cần khuyến khích để khu vực phi chính thức bước ra ánh sáng. Đây là thời điểm rất thuận lợi để hiện thực hóa mục tiêu này bởi lẽ Nghị quyết 198/2025/QH15 vừa được thông qua quy định về một số cơ chế, chính sách đặc biệt để phát triển kinh tế tư nhân có nhiều chính sách có tính chất đột phá, tạo thuận lợi doanh nghiệp. Chẳng hạn, giới hạn số

lần thanh tra, kiểm tra không quá một lần trong một năm, trừ khi có dấu hiệu vi phạm rõ ràng; có chính sách hỗ trợ tài chính, tín dụng cho doanh nghiệp mới...

Song song với việc ngăn chặn từ đầu cung hàng giả, hàng nhái, chúng ta cần tạo không gian nuôi dưỡng và lan tỏa hàng thật. Để đưa một sản phẩm ra thị trường là một quá trình dài hơi, gian nan, phức tạp, nhiều khi khiến nhà sản xuất ngại mà lùi bước. Nếu tạo điều kiện thuận lợi hơn để doanh nghiệp gia nhập ngành, hỗ trợ họ thông qua cắt giảm chi phí, tìm kiếm, mở rộng thị trường, chúng ta sẽ có thêm nguồn cung hàng thật, cạnh tranh được với hàng giả, hàng nhái cũng như hạn chế hành vi tiếp tay cho nhóm hàng hóa này.

Cuối cùng, cần phải điều chỉnh ý thức người tiêu dùng. Nhiều người không biết dùng hàng giả, hàng nhái là tiếp tay cho hành vi phạm pháp và làm suy yếu nền sản xuất nội địa, vậy nên, cần phải kiên trì thông tin, giải thích cho họ, để họ dần dần tự bài trừ hàng giả, hàng nhái và ủng hộ hàng thật.

KTSG: Vấn nạn hàng giả, hàng nhái có thể gây ra tác hại nặng nề hơn nếu các sản phẩm này liên quan đến sức khỏe. Sau cú sốc về sữa giả, thực phẩm chức năng giả, hàng đồng thực phẩm chức năng và thuốc bị vứt như rác ven đường vừa mới được phát hiện khiến dư luận càng thêm lo lắng. Theo ông, tư duy về kiểm soát, ngăn chặn hàng giả, hàng nhái thuộc nhóm này sẽ khác như thế nào?

- Quả thật, việc quản lý hàng giả, hàng nhái liên quan tới sức khỏe đòi hỏi một cách tư duy khác. Theo tôi, vấn đề quan trọng nhất là truy xuất nguồn gốc. Nghĩa là, bất cứ sản phẩm, hàng hóa nào liên quan tới thực phẩm, dinh dưỡng bày bán trên thị trường đều phải có nguồn gốc, xuất xứ rõ ràng. Muốn vậy, phải chính thức hóa khu vực phi chính thức tham gia hoạt động kinh doanh các loại thực phẩm. Tại Việt Nam, trong lĩnh vực thực phẩm, bộ phận phi chính thức đang chiếm quá đông, nhiều loại đồ ăn, thức uống gắn mác “nhà làm” buôn bán công khai cả tại các chợ truyền thống lẫn chợ mạng. Điều này tiềm ẩn nhiều rủi ro cho người tiêu dùng và gây khó khăn cho phía quản lý, đặc biệt khi xảy ra sự cố rất khó quy trách nhiệm để tiến hành các bước xử lý theo quy định của pháp luật.

Tiếp đến, phải áp dụng các quy chuẩn quản lý quốc tế như ISO 22000 về hệ thống quản lý an toàn thực phẩm, GMP về thực hành sản xuất tốt, VietGAP, GlobalGAP... trong sản xuất, chế biến và phân phối thực phẩm. Ngoài thuận lợi cho việc tiền kiểm, giám sát, khi nền kinh tế hội nhập càng sâu rộng, yêu cầu của người tiêu dùng về chất lượng thực phẩm, hàng hóa

sẽ càng gia tăng. Nếu nền sản xuất trong nước không sẵn sàng cho điều này, chúng ta có thể thua trên sân nhà.

Thêm nữa, khâu quản lý thị trường phải hết sức chặt chẽ. Khi việc tiền kiểm được hỗ trợ nếu làm tốt truy xuất nguồn gốc và thực hành theo các tiêu chuẩn quốc tế, phần còn lại là phải thực hiện nghiêm túc công tác hậu kiểm. Vừa rồi, các đường dây sữa giả, thực phẩm chức năng giả bị phát giác gây phẫn nộ trong dư luận là do hậu kiểm chưa nghiêm, có sự tiếp tay của các đối tượng liên quan, trong đó có cả một số công chức, viên chức chịu trách nhiệm quản lý. Chúng ta phải khắc phục triệt để lỗ hổng này.

Tất nhiên, thói quen tiêu dùng, đặc biệt là với nhóm hàng thực phẩm của người Việt không dễ thay đổi một sớm một chiều. Đòi hỏi quản lý chặt chẽ, theo quy chuẩn đối với từng hộ, từng cá nhân kinh doanh ngành hàng ăn uống ngay lập tức là chưa khả thi. Thay vào đó, chúng ta có thể hình thành các khu, các chợ kinh doanh thực phẩm, thiết lập hạ tầng phù hợp cho hoạt động này, từ hạ tầng cứng là không gian buôn bán, vệ sinh, thoát nước... đến các quy định, hướng dẫn và chế tài nghiêm minh buộc người tham gia phải tuân thủ.

Tận dụng sức mạnh cộng đồng

KTSG: Có ý kiến cho rằng, với việc sắp xếp lại tổ chức hành chính và tinh giản bộ máy, ngoài việc điều chỉnh cách quản lý, cách giám sát, áp dụng công nghệ, thì vai trò của người tiêu dùng và cộng đồng cũng cần được phát huy tối đa. Theo ông, làm sao để tận dụng được sức mạnh cộng đồng trong ngăn chặn hàng giả, hàng nhái?

- Bộ máy quản lý dù có tốt đến đâu cũng không thể bao quát hết mọi vấn đề từ lớn tới nhỏ, tới từng ngõ, ngách, khu phố được. Bên cạnh đó, người dân là đối tượng tiêu dùng cuối cùng của mọi sản phẩm, hàng hóa, là nạn nhân trực tiếp của nạn hàng giả, hàng nhái. Nếu khơi dậy được ý thức của người dân, chúng ta sẽ có vũ khí hiệu quả nhất để ngăn chặn hàng giả, hàng nhái.

Vậy thì, trước tiên, cần thiết lập được cơ chế giám sát cộng đồng với hàng giả, hàng nhái, tương tự như với các vi phạm giao thông đang được áp dụng.

Sau đó, phải xây dựng quy trình tiếp nhận, điều tra, xử lý các tin báo từ cộng đồng, đảm bảo nguyên tắc ẩn danh, bảo vệ an toàn cho nguồn tin. Cũng bắt buộc phải thông tin tới người tố

giác về kết quả điều tra, xử lý của cơ quan chức năng để họ cảm thấy việc làm của họ hữu ích và được tôn trọng.

Cuối cùng, xây dựng hạ tầng phục vụ việc tiếp nhận thông tin phản ánh từ người dân như đường dây nóng, ứng dụng nhận tin báo cài đặt trên điện thoại... và rèn luyện đội ngũ cán bộ, công chức các cấp thực hiện nhiệm vụ tiếp nhận, điều tra, xử lý vụ việc.

Một cơ chế giám sát khác cần được khuyến khích là giám sát trong cộng đồng doanh nghiệp và hội ngành nghề. Mỗi doanh nghiệp phải có trách nhiệm giữ uy tín của ngành, nghề, lĩnh vực mình tham gia sản xuất, kinh doanh, bằng cách làm ăn nghiêm túc và giám sát các doanh nghiệp cùng ngành để họ buộc phải làm ăn nghiêm túc. Các hiệp hội ngành nghề sẽ là nơi tiếp nhận thông tin, nếu phát hiện dấu hiệu vi phạm tới mức phải xử lý dân sự, hình sự thì cần báo cáo cho cơ quan chức năng.

Về phương án xử lý, ngoài việc cơ quan chức năng tiếp nhận thông tin, điều tra và xử lý, cần hướng dẫn người dân tự bảo vệ quyền lợi của mình đúng quy định của pháp luật. Người tiêu dùng có thể khởi kiện doanh nghiệp làm sai, làm ẩu, gây ảnh hưởng tới sức khỏe, đời sống của họ.

KTSG: Nếu muốn ngăn chặn từ gốc hàng giả, hàng nhái, điểm căn cốt nhất là đạo đức kinh doanh của doanh nhân, doanh nghiệp. Vậy chúng ta cần làm gì để ngày càng ít người vì ham lợi mà bất chấp đạo đức, pháp luật, gây hại cho cộng đồng?

- Quả thật, cái gốc của mọi vấn đề suy cho cùng vẫn nằm ở đạo đức. Trong cuộc sống, ai cũng cần làm một công việc, có một nghề nghiệp để sống. Nhưng làm nghề phải tạo ra giá trị cho khách hàng và xã hội, từ đó được trả công để nuôi sống bản thân và gia đình. Giá trị tạo ra và đạo đức nghề nghiệp là linh hồn của làm ăn chân chính cần được thấu hiểu và thượng tôn khi hành nghề.

Chúng ta cần phải giáo dục cho mỗi người rằng làm gì cũng phải có đạo đức nghề nghiệp. Chỉ có giữ vững đạo đức nghề nghiệp thì công việc mới bền vững. Các hội nghề nghiệp vừa là nơi giáo dục về đạo đức nghề nghiệp, vừa là nơi giám sát việc tuân thủ của những người trong cùng ngành, nghề. Trong quy định của các hội nghề nghiệp, cần có cơ chế xử lý các trường hợp vi phạm và tôn vinh những cá nhân làm tốt.

Thang giá trị của xã hội cần được định vị đúng đắn. Chúng ta tôn trọng người giàu nhưng là người làm giàu chính đáng, tuân thủ đạo đức, pháp luật, phát huy giá trị ngành nghề, chứ không phải làm giàu bằng mọi giá, bất chấp đạo đức, pháp luật. Xã hội cần tôn vinh đúng người, đúng việc, dành sự trân trọng cho những người thầm lặng tạo ra giá trị thật, chứ không chỉ dựa trên bề nổi hay khối lượng tài sản, tiền bạc... Khi đạo đức được giữ gìn, khi giá trị thật được đặt lên hàng đầu, mỗi người làm nghề chọn cách sống tử tế, xã hội sẽ trở nên lành mạnh hơn, bền vững hơn.